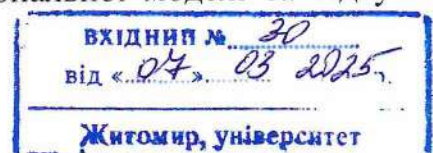

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора Вознюка Олександра Васильовича на дисертаційну роботу Дудка Сергія Григоровича «Наукові основи моделювання здоров'язрозвивального середовища закладу загальної середньої освіти», представленої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами. Сучасні умови розвитку України як демократичної, правової, соціальної держави, створюють умови для наукового обґрунтування підходів для вдосконалення освітньої галузі щодо здоров'язбережувальної діяльності освітніх закладів. Сьогоднішні школи відкриті для творчості, у педагогічних колективів є свобода вибору, у вчителя з'явилося право на пошук. Загальноосвітні навчальні заклади вже напрацьовують теоретичні положення з питань систематизації складових моделей здоров'язбережувального та здоров'язрозвивального освітнього середовища. Дослідження вчених доводять, що період перебування дітей у школі вирішальний, іноді визначальний для формування їхнього здоров'я, виявлення творчого потенціалу, інтенсивного розвитку здібностей, визначення подальшого стану фізичного та психічного сфер життєдіяльності людини. Педагогічні дослідження науковців та педагогічний досвід показує, що освітнє середовище може суттєво зберігати та розвивати стан здоров'я учнів.

В нинішніх обставинах розвитку системи освіти України дисертант виокремлює низку суперечностей, що об'єктивно існують у сучасній теорії і практиці наук про освіту на національному рівні – між світовими тенденціями розуміння здоров'я людини в контексті цілей сталого розвитку суспільства та недостатнім урахуванням потреби моделювання новітнього здоров'язрозвивального простору вітчизняних закладів освіти; між вимогами гуманістично-компетентної освітньої парадигми до здоров'язрозвивального середовища закладу загальної середньої освіти та можливостями реалізації здоров'язбережувальних засад Концепції Нової української школи в обставинах воєнного стану; на регіонально-громадському рівні – між соціальною необхідністю моделювання закладів загальної середньої освіти як осередків здоров'язбереження та реалізацією цього завдання в діяльності громад, регіональних органів управління освітою, педагогічних колективів, батьків; між положеннями сучасних освітніх нормативно-правових документів і реальними можливостями громад та управлінських команд закладів освіти ЗЗСО забезпечити якісні педагогічні умови функціонування здоров'язрозвивального середовища закладів; на інституційному рівні – між декларуванням важливості оновлення здоров'язбережувальних компетентностей суб'єктів освітнього середовища на засадах цілей сталого розвитку та реальним станом нормативно-правового і навчально-методичного забезпечення взаємодії вчителів і учнів; між доцільністю виокремлення й деталізування здоров'язрозвивальних чинників освітнього середовища у формі логіко-функціональної моделі та відсутністю

науково обґрунтованих підходів до такого моделювання. У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку наукових основ моделювання здоров'ярозвивального середовища закладу загальної середньої освіти.

З огляду на вищенаведене дисертація Дудка Сергія Григоровича, присвячена дослідженню теоретичних положень, розробці науково-методичних та практичних рекомендацій для моделювання здоров'ярозвивального середовища закладу загальної середньої освіти, є, безумовно, актуальною, а її результати можуть стати основою для проведення подальших досліджень в даній галузі.

Представлене до захисту дослідження виконувалося в контексті реалізації завдань наукової теми кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління «Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти» (державний реєстраційний номер 01100002274).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, полягає в тому, що запропонована Сергієм Дудком концепція логічно обґрунтовується основними ідеями дослідження на різних рівнях: методологічному, теоретичному, практичному. Зокрема методологічний концепт ґрунтується на сучасних підходах: загальнотеоретичному (акмеологічний, аксіологічний, феноменологічний, системний, інтегративний, культурологічний) та освітньому (особистісний, компетентнісний, діяльнісний, контекстний, середовищний, парадигмальний) наукових підходах; видах моделювання (логіко-семіотичне, організаційно-функціональне, структурно-прогностичне); феноменологічних ідей (цілісності духовного, фізичного, психічного здоров'я та розвитку особистості; формування культури здоров'я як соціально-педагогічного компонента загальної культури людини; досягнення здорового способу життя і закріплення його цінностей у життєдіяльності учнів і вчителів).

Наукові положення достатньою мірою обґрунтовані, оскільки базуються на аналізі сучасних та загальноновизнаних літературних джерел, употужнюють реалізацію мети дослідження ідеями цілісності духовного, фізичного, психічного, соціального здоров'я та розвитку особистості, формування культури здоров'я як соціально-педагогічного компонента загальної культури людини, досягнення здорового способу життя і закріплення його цінностей у життєдіяльності учнів і вчителів. Здобувач достатньо критично оцінює погляди різних дослідників проблеми, аргументовано доводить власну позицію.

Висновки та пропозиції здобувача сформульовані лаконічно і конкретно. Вони повністю випливають із результатів проведеного наукового дослідження і є достатньо обґрунтованими й достовірними.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації. Характеризуючи наукову новизну дослідження, слід відзначити, що автором уперше у вітчизняній педагогічній науці розроблено авторську еталонну логіко-функціональну модель здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО,

зорієнтовану на втілення засад освіти сталого розвитку, їх відображення в постулатах гуманістично-компетентнісної освітньої парадигми, актуальних законодавчих і нормативних актах (концепціях Нової української школи, оновлених ключових компетентностей для навчання впродовж життя, Цілях сталого розвитку ООН, Державному стандарті загальної середньої освіти). Дисертант в своєму дослідженні уточнює термін «здоров'язбереження учнів» та розглядає цю дефініцію як цілеспрямовану, усвідомлену, мотивовану природовідповідну діяльність адміністрації ЗЗСО, вчителів, батьків, громадськості щодо збереження фізичного, психічного, духовно-морального та соціального здоров'я здобувачів освіти як ціннісної основи для самореалізації освітньої активності в здоров'ярозвивальному освітньому середовищі; а уточнюючи поняття «здоров'язбережувальна компетентність» зазначає про неї як про здатність суб'єктів освіти до застосування набутих під час освітнього процесу здоров'язбережувальних знань, умінь, ставлень, цінностей, поглядів, особистого здоров'язбережувального життєвого досвіду; готовність до втілення в життя власної здоров'язбережувальної поведінки, способу життя, який впливає на збереження та розвиток власного здоров'я і здоров'я інших людей, до покращення якості власного життя та життя суспільства загалом; зазначається, що така компетентність здобувачів освіти має міжпредметний характер, її розвиток відбувається при опануванні всіх загальноосвітніх галузей та предметів.

Варто підкреслити й основні здобутки, що визначають практичне значення дослідження, зокрема створення навчально-методичного забезпечення впровадження логіко-функціональної моделі ЗРОС ЗЗСО: методичних матеріалів для навчання вчителів усіх освітніх галузей; удосконаленої модельної програми навчального курсу «Здоров'я, безпека та добробут (інтегрований курс)» для учнів 5-6 класів; посібника «Уроки безпеки в закладах загальної середньої освіти: поради вчителю»; зразків нормативно-правових документів ЗЗСО (статут, стратегія розвитку на 5 років, положення про якість освіти, освітні проекти тощо).

Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача. Основні наукові положення дисертаційної роботи опубліковано в 36 наукових і навчально-методичних працях (23 одноосібних), серед яких: 1 стаття у колективній зарубіжній монографії, 1 у колективній вітчизняній монографії, 1 навчальний посібник (у співавторстві), 3 статті у виданнях, індексованих у наукометричних базах Web of science та Scopus (1 у Scopus, 2 у WoS), 15 статей у фахових наукових виданнях України (14 одноосібних), 3 праці методичного характеру (у співавторстві), 12 публікацій у збірниках матеріалів конференцій та інших виданнях (4 у співавторстві).

Характеристика структури та змісту дисертації. Дисертаційна робота Дудка С.Г. характеризується логічною побудовою, повністю висвітлює зміст визначених розділів і підрозділів та оформлена згідно вимог, визначених відповідними нормативними документами. Дослідження складається зі вступу, 5 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел

(536 найменувань), 19 додатків на 197 сторінках. Повний обсяг роботи становить 717 сторінок, з них 398 сторінок основного тексту. Дисертація містить 24 таблиці та 29 рисунків.

У вступі С. Дудко обґрунтував актуальність обраної теми; визначив об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, методологічні, теоретичні та технологічні засади дисертації; схарактеризував методи; розкрив наукову новизну і практичне значення; навів відомості щодо апробації, структури та обсягу дисертації.

У першому розділі «Збереження і розвиток здоров'я особистості в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) як проблема наук про освіту» розглянуто нормативно-правові засади і тенденції реформування загальної середньої освіти та ЗЗСО як її типової ланки; розкрито здоров'язбережувальну діяльність українських ЗЗСО в руслі гуманістично-компетентної парадигми освіти; охарактеризовано здоров'ярозвивальне середовище ЗЗСО як соціальну і педагогічну проблему. Заслугує на увагу ґрунтовний аналіз автором першоджерел: обґрунтовано, що у вітчизняних нормативно-правових документах значної уваги надано ЗЗСО з урахуванням чинників системного управління (дієвий педагогічний гуманізм, соціально-економічні, правові, загальнопрофесійні знання і вміння; ключові компетентності, що забезпечують особистісно зорієнтоване спілкування та педагогічну фасилітацію; соціальний інтелект, соціально-психологічну толерантність та відповідальність; педагогічну рефлексію, організованість; сенсомоторні здібності), відповідних принципів ефективного менеджменту організації (об'єктивної та суб'єктивної новизни; цілісності та гнучкості освітнього середовища; активності та внутрішньої мотивації суб'єктів; особистісного самовизначення). Наголошено, що вибір управлінською командою шляхів розвитку ЗЗСО неможливий без урахування вимог демократизації освіти як на макрорівні закладу, так і на мікрорівні – лібералізація всієї системи педагогічної діяльності.

Другий розділ «Методолого-теоретичні основи моделювання освітнього середовища ЗЗСО на засадах здоров'язбереження» характеризує здоров'ярозвивальне освітнє середовище ЗЗСО як новітній простір культури здоров'язбереження учнів, учителів, усіх суб'єктів освітнього процесу; запропоновано алгоритми моделювання освітнього середовища ЗЗСО з урахуванням сучасних наукових підходів; обґрунтовано напрями і засоби концептуального моделювання новітнього здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО. Автором виокремлено розробку моделі здоров'ярозвивального середовища закладу, акцентовано на роботі адміністративної команди ЗЗСО, яка має орієнтуватися на втілення засад освіти сталого розвитку в освітній процес, його відображення в постулатах гуманістично-компетентної освітньої парадигми, законодавчих і нормативних актах – концепціях Нової української школи; Ключових компетентностей для навчання впродовж життя; Цілей сталого розвитку ООН; на Державний стандарт загальної середньої освіти.

Третій розділ «Педагогічна сутність і структура конструктів логіко-функціональної моделі здоров'язривального середовища ЗЗСО» розкриває педагогічну сутність і структуру логіко-функціональної моделі здоров'язривального середовища ЗЗСО; розкриває характеристику діяльності управлінських команд ЗЗСО з реалізації завдань побудови ЗРОС; обґрунтовується роль учителя в реалізації моделі здоров'язривального середовища ЗЗСО. Досить вдало дисертантом в розділі подані з урахуванням світових та вітчизняних освітніх тенденцій педагогічні умови, які оптимально сприяють моделюванню здоров'язривального середовища ЗЗСО: створення логіко-функціональної схеми моделі ЗРОС ЗЗСО у цілісності її конструктів – методологічного (логіко-семіотичного), теоретичного (змістово-технологічного), моніторингового (діагностувально-оцінного); вивчення міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документів щодо обраної проблеми, їх популяризація у експериментальних ЗЗСО; моделювання управлінськими командами ЗЗСО системи поетапного моніторингу ЗРОС; розробка та своєчасне оновлення навчально-методичного забезпечення процесу здоров'язбереження учнів у ЗРОС ЗЗСО, інклюзивний дизайн простору; виокремлення комплексу здоров'язбережувальних технологій та методів діяльності вчителів, персоналу, учнів і батьків; побудова гуманних відносин у ЗРОС ЗЗСО, позбавлених булінгу та насильства на суб'єкт-суб'єктних засадах. Зазначені педагогічні умови зобов'язують усіх без винятку учасників освітнього процесу ЗЗСО до діяльності з реалізації моделі здоров'язривального освітнього середовища.

Четвертий розділ «Методичні основи та новітні здоров'язбережувальні технології реалізації моделі здоров'язривального освітнього середовища закладу загальної середньої освіти» розкриває методіку розробки авторської модельної програми навчального курсу здоров'я збереження для учнів 5 класу основної школи; характеристику модельної програми інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» для учнів 6 класу; визначено типи, види і зразки новітніх здоров'язбережувальних технологій для реалізації моделі ЗРОС ЗЗСО.

Надзвичайно своєчасним та актуальним в розділі представлено авторські методики організації класів безпеки та уроків безпеки. Відповідно концепції особистісної освіти та можливостей реалізації в процесі проведення уроків безпеки було рекомендовано використовувати дидактичні ігри: навчально-пізнавальні, проєктувальні та дослідні, імітаційні та комплексні, пов'язані зі здатністю учня творчо мислити, з умінням самостійно ухвалювати виважені рішення в умовах моделювання безпечної поведінки; у процесі гри застосовували групову та індивідуальну роботу, спільне обговорення, проводили тестування та опитування, створювали рольові ситуації. Розкрито облаштування класів безпеки у ЗЗСО як центрів ЗРОС за зональним принципом організації освітнього простору (зони: перегляду відеоуроків та презентацій; пожежної безпеки; мінної безпеки; безпеки життєдіяльності; домедичної допомоги; психологічного розвантаження; ігрова зона).

П'ятий розділ «Результати експериментального дослідження впровадження моделі здоров'язрозвивального освітнього середовища у практику діяльності закладів загальної середньої освіти» представляє технологію та програму дослідно-експериментальної роботи з упровадження моделі ЗРОС у ЗЗСО; результати констатувальної стадії експерименту та аналізу ефективності педагогічних умов, методичних матеріалів навчання вчителів для запровадження моделі ЗРОС; показує аналіз динаміки кількісних і якісних показників сформованості здоров'язбережувальної компетентності здобувачів загальної середньої освіти – учнів 5-6 класів на базовому етапі загальної середньої освіти; підтверджено достовірність отриманих експериментальних даних з використанням математично-статистичних методів та надає рекомендації з упровадження запропонованої моделі ЗРОС ЗЗСО.

Експериментальна перевірка запропонованої моделі ЗРОС ЗЗСО відбувалася в три етапи, які відповідали визначеним на теоретичному рівні етапам розвитку професійно-здоров'язбережувальної компетентності педагогів та здоров'язбережувальної компетентності учнів. До переваг роботи С. Г. Дудка можна віднести результати експериментального дослідження, які відповідно до визначених критеріїв і показників представлені в таблицях, діаграмах та рисунках. Запропоновану технологічну карту і програму дослідницько-експериментальної роботи практично реалізовано в експериментальних ЗЗСО, що дає можливість прослідкувати зміни, що проявилися на завершальній стадії експерименту.

Висновки до розділів, сформульовані автором, є коректними. Вони зроблені на основі ґрунтовного дослідження джерельної бази, а також узагальнення, аналізу та систематизації провідних науково-теоретичних положень, що характеризують означену проблему. Загальні висновки логічно впливають зі змісту роботи та відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблені відповідні узагальнення. Непересічну практичну цінність становлять подані у роботі додатки (с. 521-717).

Отже, дослідження структуроване та системно організоване.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Дудка Сергія Григоровича, виокремлюємо деякі дискусійні положення та висловлюємо певні побажання:

1. Не зважаючи на те, що в роботі використано методологічний і теоретичний інструментарій дев'яти наукових підходів (логіко-функціональна схема моделі здоров'язрозвивального середовища закладу загальної середньої освіти, рис. 3.1; текст підрозділу 2.2, с.137–172) дослідження потребує характеристики ідей і положень синергетичного наукового підходу для пояснення особливостей взаємодії компонентів і чинників ЗРОС ЗЗСО;

2. На нашу думку, середовище неможливо охарактеризувати без чіткого з'ясування провідних чинників зовнішнього впливу на його конструювання і розвиток.

3. Варто було б, на наш погляд, більше дослідницької уваги приділити охарактеризованим у підрозділі 4.1 (с. 263–285) класам безпеки як центрам ЗРОС ЗЗСО, оскільки їх долучено до ілюстрацій технологій здоров'язбереження. А насправді ж такі класи мають дещо інше значення.

4. Можливо, більш доречним у п'ятому розділі роботи виглядав би розділ та аналіз кількісних і якісних показників сформованості здоров'язбережувальної компетентності учнів окремо у п'ятому та окремо в шостому класах. Адже це робить масив експериментальних даних занадто узагальненим.

Висновок. Дисертаційна робота Дудка Сергія Григоровича «Наукові основи моделювання здоров'язривального середовища закладу загальної середньої освіти» є актуальною. Ідеї автора представляють науковий інтерес для теорії та практики досліджуваної проблеми. Дисертація здобувача є самостійним дослідженням поглибленого характеру, має наукову новизну, теоретичну і практичну цінність. Актуальність, новизна, обґрунтованість та достовірність положень, висновків і рекомендацій свідчать, що робота відповідає вимогам положенням пунктів 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021р. №1197, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри англійської мови з
методиками викладання у дошкільній
та початковій освіті Житомирського
державного університету імені Івана Франка

 Олександр ВОЗНЮК

Підпис ВОЗНЮКА Олександра засвідчує
перший проректор Житомирського
державного університету імені Івана Франка,
кандидат біологічних наук, доцент

 Наталія КОРНІЙЧУК